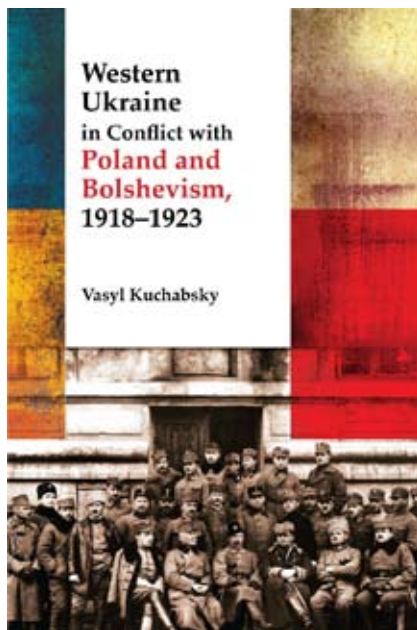

Г. О. КОРОЛЬОВ*
**НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
РЕВОЛЮЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ У ЗАХІДНІЙ
УКРАЇНІ
В 1918–1923 рр.**

Kuchabsky V. Western Ukraine in Conflict with Poland and Bolshevism, 1918–1923 / Vasyl Kuchabsky ; Transl. from the German by Gus Fagan. – Edmonton ; Toronto : Canadian Institute of Ukrainian Studies, 2009. – 361 p.

У 2009 р. Канадський інститут українських студій опублікував фундаментальну працю Василя Кучабського “Західна Україна в конфлікті між Польщею і більшовизмом 1918–1923”. У сучасній Україні ця книга видатного політика, дипломата, військового діяча періоду української революції 1917–1921 рр. до цих пір залишається неопублікованою. Закономірно, що в наукових та громадських колах праця В. Кучабського є маловідомою, а головне – не дослідженою. Фахівці з Канадського інституту українських студій здійснили переклад книги з німецької мови, завдяки чому монографія вченого стала доступною для англомовного читача.

Історія української революції 1917–1921 рр. насичена безліччю неоднозначних подій, які тісно взаємопов'язані з трагізмом долі її сучасників і учасників. Політичні та громадські діячі, котрі брали активну участь у генезі української революції, форм національної державності, розвитку ідеї самостійної держави, створили величезний пласт джерел – спогадів, щоденників, мемуарів і статей, опублікованих на “злобу дня”. Одним з них був Василь Кучабський (1895–1971) – учасник революційних подій в Західній Україні. Сутність історичного шляху цих українських земель багатьма аспектами відрізняється від тенденцій політичного, соціально-економічного, культурного розвитку Наддніпрянської України або Великої України, як дуже вдало її назвав вітчизняний історик і політик М. Грушевський. Відомо, що величезний вплив центральноевропейських і східноєвропейських процесів на формування

* *Корольов Геннадій Олександрович* – кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту історії України НАН України.

суспільного устрою Галичини та політичної ідентичності її населення, яку той же М. Грушевський визначив як “галицький партикуляризм”, лягли в основу трансформацій, викликаних революційними подіями в Австро-Угорській та Російській імперіях. Парадокс полягає в тому, що західноукраїнські національні діячі постійно говорили про сепарацію історичного шляху Галичини і входження її до складу “нової”/неімперської Європи, при цьому ігноруючи соборницькі ідеали своїх побратимів з Великої України. Фактично спогади всіх учасників революції на західноукраїнських землях 1917–1921 рр. у тій чи іншій формі відтворюють цю ідейно-політичну позицію.

Аналіз дискурсивних практик та концептуальних основ праць, створених учасниками і сучасниками революції, дозволяє побачити внутрішнє протиріччя між реальною позицією і діяльністю автора, а також його викладом і оцінкою подій взагалі та своєї особистості зокрема. Василь Кучабський був “сином своєї епохи”, сформувавшись як революціонер, він планомірно утверджувався як консерватор і націоналіст. Такий процес ідеологічних трансформацій відображав зміни у сфері політичної ідентифікації діячів революційних подій у Західній Україні. Закономірно, що В. Кучабський разом з полковником Українських січових стрільців Є. Коновальцем стояв біля витоків Української Військової організації, яка в майбутньому стане материнською структурою Організації українських націоналістів.

Рецензована праця В. Кучабського є перекладом з німецькомовного варіанту фундаментальної наукової монографії “Die Westukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolchewismus in den Jahren 1918–1923” (Берлін, 1934), котра була опублікована як офіційне видання воєнно-історичного семінару Берлінського університету. Слід наголосити, що робота написана на основі широкої джерельної бази – це українські, польські, російські, німецькі, французькі та англійські документи і матеріали.

Монографія В. Кучабського “Західна Україна в боротьбі між Польщею і більшовизмом 1918–1923” є строго історичним дослідженням, яке водночас можна вважати і джерелом. Текст книги написаний науковою мовою, автор намагається відійти від оціночних і суб'єктивних характеристик, викладаючи матеріал відповідно до канонів історіографічної роботи. В українських еміграційних колах Західної Європи книга В. Кучабського вперше актуалізувала ряд питань періоду “визвольних змагань 1917–1921 рр..”. Важливо зазначити, що історичний дискурс розвитку Західної України в епоху революцій поданий із світоглядних та ідеологічних позицій автора, а також був свого роду виправдувальним маніфестом поразки західноукраїнських революційних діячів. Сам вчений в листі до українського історика С. Томашівського від 7 лютого 1929 р. так виклав головну ідею своєї праці: “Є це суто

історична робота, і має на меті описати справжній хід подій в Галичині, а ще порівняти становище Західної України зі становищем у Польщі і на Наддніпрянщині, висловити вирішальні моменти, поки галичани могли ще на цілу Галичину розраховувати, від якого моменту справу Львова було безнадійним, і з якого часу справа державності на Західній Україні було без ліку програно. Далі потрібно торкнутися політики антантівських держав у Східній Європі, справи російській контрреволюції і в кінці з'ясувати, яке значення мало б для європейської, зокрема східноєвропейської системи держав повстання західно-української держави...”

Дослідження В. Кучабського базується на “трьох китах”: консерватизм його політичних оцінок і суджень, в основі якого протикомуністичні принципи і заперечення ролі революцій в історії; антипольський контекст, що вміщує як етнічний, так і політичний чинники; різке неприйняття більшовизму як політичної сили та ідеології.

У передмові до монографії автор зазначав, що вона висвітлює внутрішнє становище України в період революції, зокрема її політичні та військові позиції, а також спроби встановлення міжнародних зв'язків, які надалі визначають вплив на заключному етапі української революції 1917–1921 рр. Предметом дослідження є Західна Україна, Польща і Росія, більшовизм і контрреволюція. Особливим ракурсом автор виділяє аналіз тенденцій до нового відродження Російської імперії і Польської республіки, ситуацію в Центральній Європі, яка викликана суперечливими рішеннями Версальського договору, а також східноєвропейську політику окремих західних держав, зокрема країн Антанти. Цікавою є аберация щодо належності Західної України до Центральної Європи як особливого регіону з прозахідними історичними традиціями, які були певним способом деформовані могутнім впливом Австро-Угорської та Османської імперій. Саме імперський контекст став індикатором обґрунтування закономірності розвитку ідеї самостійної держави у народів Центральної Європи, що їх західна політична і філософська думка визначала як “неісторичні” нації.

Книга В. Кучабського не просто історична нарація з описом подій в Західній Україні, а глибоке історіософське дослідження. Остання характеристика жанру роботи дозволяє усвідомити стрижневі наукові, політичні, ідеологічні мотиви її автора щодо реконструкції історичних подій і явищ епохи революції 1917–1923 рр., яка в західноукраїнській історіографії отримала таку періодизацію на основі рішення Паризької мирної конференції про передачу Східної Галичини Польщі. Не викликає сумніву, що праця В. Кучабського написана в ключі “української державницької історіографії” і під впливом консервативної концепції В. Липинського.

Дослідник аргументовано критикував процес відродження польської державності, яка була продуктом постімперських інтенцій політичної еліти та її догматичного мислення, замішаного на революційному соціалізмі та етнічному націоналізмі. Погляд вченого проникливим чином характеризував генезис Польської республіки, тим самим обґрунтувавши можливу перспективу анексії Східної Галичини її лідерами. Зрештою так і сталося. Автор резюмує, “що підкорення Східної Галичини Польщею не відноситься до її прогресивних завоювань, які відповідають новому характеру політичного і духовного існування, а відноситься до завоювань руйнівних, які в однаковій мірі є прокляттям для переможців і переможених”. Згідно своїм світоглядним засадам вчений вважав, що примирення в просторі Східної Європи в післявоєнний період можливо лише за умови дозволу “українського питання”.

Важливо відзначити, що на сторінках своєї роботи автор піддав аналізу існування форм національної державності на Наддніпрянській Україні. Осмислюючи генезис Гетьманату П. Скоропадського, В. Кучабський стверджував, що це не була природна влада для українців, а режим українських власницьких і російських постімперських сил. Це зробило внутрішнє життя Гетьманату своєрідним полем протистояння “всеросійської реакції та східноукраїнської революційної демократії”. Простежуючи історію Директорії Української народної республіки, автор тенденційно оцінює її успіхи. З одного боку, виправдовуючи боротьбу з більшовизмом, з іншого – виступаючи проти союзу з поляками після підписання Варшавського договору 22 квітня 1920 р. Досить стриманою є авторська характеристика Головного отамана С. Петлюри, генералів М. Омеляновича-Павленка і О. Грекова, а також диктатора ЗУНР (ЗО УНР) Є. Петрушевича.

Взаємовідносини між галицьким і наддніпрянським політичними проводами в монографії розглядаються в контексті об'єднавчого процесу після прийняття Акту Злуки 22 січня 1919 р. Вчений досить чітко визначив їх причини, проте однозначно оцінив їх наслідки. Непідготовленість українських еліт лежала в основі внутрішнього конфлікту в соборній українській державі. Фактично автор вперше з наукової точки зору зумів окреслити “лінії розколу” між галичанами і наддніпрянцями. Це – ідеологічне протистояння консервативно-націоналістичної і народно-соціалістичної ідеології в об'єднаному таборі українських сил; бачення різних моделей суспільного розвитку соборної України; наявність різних образів зовнішнього ворога, засновані на протилежних рецепціях “Іншого” у галицькому і підросійському соціумі.

Особливому аналітичному розгляду автор піддав осмислення сутності російської контрреволюції. Думки В. Кучабського з цього питання є прикладом історіософської інтерпретації. Він стверджував, що

розгляд лідерами й ідеологами Білого руху України як частини “нової” Росії повертало її до імперії і руйнування російського суспільного устрою. Лише відмова українців від національних сподівань дозволяла їм отримати підтримку від Антанти і Денікіна в боротьбі з більшовизмом і можливе збереження певного державного статусу. Передбачення В. Кучабського про те, що з Україною Росія завжди буде імперією, випередила свій час.

Головний висновок своєї книги В. Кучабський формулює в контексті історичних перспектив. Він приходить до думки, що Західна Україна як геополітична цілісність формуванням та розвитком Західно-Української Народної Республіки захистила нові державності Центральної Європи – Польщу і Чехословаччину – від більшовизму. В результаті автор стверджує, що саме Україна зупинила розповсюдження більшовицького впливу на Західну Європу.

Книгу В. Кучабського складно рецензувати, враховуючи його безпосередню участь в описуваних подіях. Через весь текст “червоною ниткою” проходить відчуття боротьби між авторськими ідейними принципами і постійними спробами викласти матеріал неупереджено і об’єктивно. Учений одним із перших в зарубіжній українській історіографії концептуалізував ідею державності в світлі нових тенденцій розвитку світу, а також по свіжих спогадах реконструював складний шлях Україні до самостійності. У листі до відомого історика І. Крип’якевича В. Кучабський писав: “Щоб ми колись створили свою державу, від нас залежить, доложимо чи усіх зусиль, щоб перемогти. Я особисто хочу ці зусилля класти, бо інакше не було б рації залишатися українцем...”.